

SPOROČILO OB 40. LETNICI SVETOVNEGA DNE HRANE 2019

Peter Raspor^{0*}, Emil Erjavec^{1***}, Darja Barlič Maganja^{2**}, Bety Breznik^{3**}, Bojan Butinar^{4**}, Ivan Eržen^{5***}, Mojca Jevšnik^{6*}, Elizabeta Mičovič^{3*}, Andrej Ovca^{6*}, Blaža Nahtigal^{3**}, Janez Podobnik^{7***}, Igor Pravst^{8**}, Marjeta Recek^{9**}, Sonja Smole - Možina^{1**}, Dejan Škorjanc^{10***}, Zdravko Štor^{11**}, David Tavželj^{12*}, Blanka Vombergar^{13***}

* Organizatorji dogodka

** Predsedujoči sekcij konference »HRANA, PREHRANA, ZDRAVJE«

*** Udeleženci okroglega mize

¹ Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta

² Univerza na Primorskem, Fakulteta za vede o zdravju

³ Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Republika Slovenija

⁴ Znanstveno-raziskovalno središče Koper

⁵ Nacionalni inštitut za javno zdravje

⁶ Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta

⁷ ECPD, Ljubljana

⁸ Inštitut za nutricionistiko

⁹ Ministrstvo za zdravje, Republika Slovenija

¹⁰ Univerza v Mariboru, Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede

¹¹ Univerzitetni klinični center, Ljubljana

¹² ICPE, Ljubljana

¹³ Izobraževalni center Piramida Maribor, Višja strokovna šola za živilstvo in prehrano Maribor

⁰ Univerza v Ljubljani – upokojen, predsednik konference

Navajajte kot:

Raspor P et al. Sporočilo ob 40. letnici svetovnega dne hrane 2019. Javno zdravje 2020; 05: 1–7.

Prispelo:

9. 12. 2019

Sprejeto:

27. 1. 2020

Korespondenca:

raspor2013@gmail.com

Članek je licenciran pod pogoji Creative Commons Attribution 4.0 International licence. (CC-BY licence). The article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC-BY license).

I PROLOG

Človek, ujet v omejitve vsakdana, črta vse, kar ga omejuje in obremenjuje, da bi zaslužil in živel spodobno življenje. Običajno želi živeti samosvoje, neodvisno in se noče ukvarjati s skrbmi drugih, ker bi ga to omejevalo. Ne moremo se znebiti vtisa, da postajajo sodobni prazniki in sveti dnevi sodobnih potrošniških religij opomnik. Takrat se spomnimo idealov, h katerim bi morali vsi stremeti.

Gotovo je res, da si ne želimo na ulici srečevati ljudi z odprto dlanjo. Še globlje se zagledamo v mobilni telefon, pospešimo korak in se obrnemo stran, da se pogled ne bi po naključju srečal s pogledom prosečega.

Nekateri, ki jim je kanček občutljivosti le blizu in so empatični, se vsaj še nekaj trenutkov spogledujejo z mislijo, da bi morali nekaj narediti. Mogoče se celo vprašajo, kaj bi storili. Mogoče celo sežejo v žep, naredijo Človek, ujet v omejitve vsakdana, črta vse, kar ga omejuje in obremenjuje, da bi zaslužil in živel spodobno življenje. Običajno želi živeti samosvoje, neodvisno in se noče ukvarjati s skrbmi drugih, ker bi ga to omejevalo. Ne moremo se znebiti vtisa, da postajajo sodobni prazniki in sveti dnevi sodobnih potrošniških religij opomnik. Takrat se spomnimo idealov, h katerim bi morali vsi stremeti. Gotovo je res, da si ne želimo na ulici srečevati ljudi z odprto dlanjo. Še globlje se zagledamo v mobilni telefon, pospešimo korak in se obrnemo stran, da se pogled ne bi po naključju srečal s pogledom prosečega.

Nekateri, ki jim je kanček občutljivosti le blizu in so empatični, se vsaj še nekaj trenutkov spogledujejo z mislijo, da bi morali nekaj narediti. Mogoče se celo vprašajo, kaj bi storili. Mogoče celo sežejo v žep, naredijo korak nazaj in vržejo novčič v plastično skodelico. Hrabrejši ga dajo v roko, še hrabrejši pogledajo sočloveka v oči in mogoče rečejo toplo besedo.

Kaj bi lahko storili drugega?

Če bi vsak storil le malo, tega vprašanja že zdavnaj ne bi bilo več. Pa žal molčimo, stran strmimo, a mnogi trpimo. Koliko časa še si bomo svet brez lačnih ust le želeli? Šteli nepotrebne smrti otrok? Koliko časa bomo še plačevali posrednike, ki postorijo, kar lahko? Vsega ne zmorejo, sčasoma se jim ne ljubi več ali pa postanejo ravnodušni. Navadijo živeti s tem uboštvo, nenasitnimi potrebami in jih ne boli več. Empatija počasi izginja.

Pa je to humano? Gotovo ni in nikoli ne bo. Vsak od nas mora začeti delati v duhu reformacije svoje človečnosti, ponovno vzpostavljati notranje in zunanje ravnesje z družbo, naravo in posamezniki, s katerimi deli svoje vrednote. Ravnati moramo odprto, preudarno in pošteno.

To moč, spoznanje in voljo nam lahko da samo zrela družba z zrelim izobraževanjem, ki se ne konča z željo po pridobitnosti, pač pa vzgaja k strpnosti, spoštovanju drugačnih in vključevanju pomoči potrebnih. Tako so v preteklosti zapisali že mnogi. V teh dneh slavimo Gandija, ki je dejal: »Na tem svetu je dovolj za potrebe človeka, ni pa dovolj za pohlep slehernika.«

A kot da tega ni dejal pred desetletji, grabežljivci se ne ustavijo in tudi družba jih ne ustavlja. Pogosto imamo navadni ljudje občutek, da jih nagrajuje. Zakaj?

Ob vsem tem razmišljanju je vendarle treba poudariti, da za najrevnejše veliko lahko naredi tudi država in njeni predstavniki kot državotvorna telesa in posamezniki, a se premalo potrudi in ima predolg odzivni čas.

2 OKOLIŠČINE

Že 40 let, vse od leta 1979, je 16. oktober posvečen hrani. Na ta dan je leta 1945 Organizacija združenih narodov (UN) ustanovila Svetovno organizacijo za hrano in kmetijstvo (FAO). Glavni namen tega svetovnega dneva hrane je ozaveščanje o vseh dimenzijah hrane. Generacija, ki je danes vključena v izobraževalni proces, bo jutri gradila našo prihodnost, zato se mora zavedati globalnih prehranskih problemov in svoje odgovornosti za trajnostni razvoj našega planeta. Dogodek leta 2019 »Z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote«, kot se glasi uradni prevod Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP), sovpada z dogodki po drugih državah ob svetovnem dnevu hrane 2019, daje jasne pozive ter postavlja še globlje izzive za spremembe na področju oskrbe z živili tako v globalnem svetu kot v vsakem regionalnem in državnem okolju. O(b)stajajo pereča vprašanja, ki jih ne moremo več prestavljati na jutri, in kličejo po odgovorih. Samo upamo lahko, da bodo temu sledile odločitve, ki bodo sedanje stanje potisnile/dvignile na višji nivo, ali če rečemo po domače, na bolje. Odločitve so vezane na več dimenzij in nivojev od raziskovanja do realizacije rezultatov raziskav v razvoju do oskrbe potrošnika s primernimi in zdravimi novostmi.

2.1 Hrana in oskrba

Oskrba s hrano je eden ključnih izzivov v kateremkoli času. Tudi danes ni nič drugače.

2.1.1 Ali je vodnik lahko še vedno vodnik v prehrani?

- Dediščina Valentina Vodnika s kuharskimi bukvami, predvsem njegovimi nasveti v prvem delu knjige, je še vedno aktualna za današnji čas. Danes gledamo na to delo ponovno z naklonjenostjo in virom navdih za zdravo prehranjevanje. Pogled v bogastvo narodnih jedi kaže na potrebo po nadaljevanju zbiranja receptov in načinov uživanja številnih jedi. Te so zaradi ozke regionalne specifičnosti ali omejitve na določena praznovanja ostala na robu splošnega poznavanja in aktivnega vključevanja v sezonsko in siceršnje kuhinjo Slovencev. Vendar obstajajo temeljna vprašanja (Raspor, 2019):
- Kdo je danes prosvetitelj?
- Ali res mislimo, da bi številne jedi iz preteklosti morali vrednotiti po današnjih kriterijih v smislu živil, prehrane in zdravja?
- Smo posamezniki in strokovnjaki z znanjem pripravljeni na ta izziv?

Problematika medgeneracijskega prepada na področju primarne pridelave hrane je gotovo področje, ki zasluži pozornost. V preteklih letih je politika razdeljevanja sredstev za raziskovanje zanemarjala področje temeljnega raziskovanja projektov, vezanih na primarno pridelavo hrane v zadostni meri. Temeljno raziskovalno delo je lahko edina osnova za kakovostno aplikativno in uspešno ciljno raziskovalno delo na projektih. Posledica delovanja ZUJF in tovrstne raziskovalne politike, zmanjševanje sredstev za znanstvenoraziskovalno dejavnost skupaj s še drugimi dejavniki vpliva to, da bomo v naslednjih 5–10 letih ostali na številnih področjih primarne pridelave brez visokošolsko habilitiranih mladih ljudi z ustreznim opusom kakovostnih objav in projektov, ki bodo lahko sledili svetovni znanosti, jo ustrezno razvijali in prenašali v naš prostor.

2.1.2 Prehrana in samooskrba – svet in Slovenija

Samooskrba s hrano se nanaša na nacionalno proizvodnjo kot edini vir oskrbe, medtem ko varnost preskrbe s hrano upošteva tudi komercialni uvoz in pomoč v obliki hrane kot možna vira oskrbe z blagom. Slovenija je samooskrbna in tudi izvozno naravnana pri mlekarstvu ter pridelavi govejega in perutninskega mesa. Pri žitih samooskrbnost v zadnjih 10 letih raste, s svojo pridelavo sadja in zelenjave pokrijemo polovico svojih potreb, na drugi strani pa narašča poraba po predelani hrani hitreje, kot temu sledi domača ponudba. V Sloveniji letno pojemo 10,7 kg

rib/prebivalca, kar je v spodnjem delu lestvice držav EU (Podgoršek, 2019).

2.1.3 Prednosti in slabosti v načinih oskrbe potrošnikov s hrano

Danes obstajajo načini, vezani in ciljani na lokalno, nacionalno, globalno in internetno oskrbo potrošnikov s hrano. Trendi kažejo, da bodo zaradi zagotavljanja varnosti in preskrbljenosti s hrano obstali tudi v prihodnosti. Zato je treba upoštevati in spoštovati sledeče:

- z razvojem interneta razvojnih orodij in menedžmentom 4.0 sta postali geografska pozicija in razdalja med sodelujočimi v različnih procesih v načinih oskrbe potrošnikov s hrano manj pomembni;
- ohraniti je treba vse načine oskrbe s hrano in jih po potrebi izboljšati;
- vsak način oskrbe ima svoje prednosti in slabosti, zato jih ne smemo izključevati, ampak jih moramo dopolnjevati, iskati sinergije ter hkrati omejevati potencialne nevarnosti;
- več npora je treba vložiti v ozaveščenost potrošnikov, izobraževanje in usposabljanje kmetov, raziskave na področju kmetijstva, nove tehnologije ter organiziranost pridelovalcev;
- delovati moramo lokalno in vključiti deležnike v sistem odprtih inovacij s ciljem zagotavljanja varne in zdrave hrane ob varovanju krajine.

Tako bomo spodbujali lokalno pridelavo, ohranjali lokalna delovna mesta in zmanjševali izpuste, ki so povezani z logistiko hrane (Raspor, 2019).

2.2 Hrana in varnost

Varnost ima dva obraza, obraz preskrbljenosti z živili (security) in obenem tudi izziv vpliva tega živila na zdravje in počutje človeka (safety).

2.2.1 Izzivi zavajajoče komunikacije s potrošniki

Izzivi na področju zavajajočega komuniciranja so resni, saj imajo potrošniki poleg osnovne pravice do varnosti tudi pravico do obveščenosti in izbire. Samo jasna, z zakonodajo skladna in poštena informacija nudi potrošniku koristno podlago za odločitev o nakupu živil. Cilj živilske zakonodaje je zagotavljati ustrezne podlage za obveščenost o izbiri živil in preprečevanje goljufivih ter zavajajočih postopkov ponarejanja živil in vseh drugih oblik nepoštenih praks. Te so motivirane s pohlepom, in če obstaja priložnost, se ob odsotnosti učinkovitega varuha to

zagotovo zgodi. Tudi zato je bila na tem področju sprejeta zakonodaja, ki opredeljuje prostovoljno označevanje živil – vključno z uporabo prehranskih in zdravstvenih trditev, in določena razlika med komercialnim in nekomercialnim oglaševanjem živil (Mičović, 2019).

2.2.2 Vplivi mehkih razvojnih trendov na varnost prehranjevanja

Ovire aktualne zakonodaje na področju usposabljanja zaposlenih pri delu z živili ter ovire pri vsakodnevnem zagotavljanju varnosti živil so gotovo ključne v tem pogledu. Odgovorna oseba pri prepoznavanju šibkosti v sistemu zagotavljanja varnih živil, spreminjanju ustaljenih navad zaposlenih in vpeljevanju inovativnega pristopa (vpliv na odnos in vedenje zaposlenih pri delu z živili), ki se učinkovito in hitro odziva na spremembe v notranjem in zunanjem okolju, je ključna. Slednje je lahko temelj za novo dimenzijo varnosti živil in prehranjevanja, t. i. kulturo zagotavljanja varnosti živil, ki v ospredje postavi človeka, njegovo odgovornost in etične principe na področju zagotavljanja varnosti živil. Tudi na področje živilstva, ki je v osnovi naravoslovno-tehnično področje, je treba vpeljati družboslovno paradigmo, povezano z vedenjskimi teorijami. Slednje odpira problematiko mehkih razvojnih trendov na varnost živil in prehranjevanja (Jevšnik, Raspor, 2019).

2.2.3 Vplivi sodobnih pogledov ogroženosti oskrbe s hrano

Upoštevati je treba vidike potencialne ogroženosti oskrbe s hrano, da bi zagotovili standarde varnosti živil ter njihovo implementacijo v zakonodajo tako na nacionalni kot mednarodni ravni. Slediti je treba cilju zagotavljanja kakovosti celotne kmetijsko-živilsko-prehransko-oskrbovalne verige in nakazati smer razvoja novih strategij na tem področju. Samo tako bomo lahko reševali zapletene logistične in zakonodajne zahteve svetovnega trga, saj je globalizacija postavila hrano na globalni nivo. Generalna varnostna ocena ogroženosti preskrbovalne verige je globalno na zadovoljivem nivoju, vendar je to bolj posledica relativno majhnega števila terorističnih in odkritih kriminalnih dejanj na tem področju, kar pa se lahko hitro spremeni. Zato je nujna obvezna presoja ogroženosti in organiziranje zaščite oziroma varovanja vseh členov kmetijsko-živilsko-prehranske -oskrbovalne verige. Obenem pa je nujno tudi usposabljanje vodilnih kadrov podjetij, korporacij in institucij s tega področja ter sodelovanje

regionalnih obveščevalno-varnostnih in drugih služb (Vukosavljevič, 2019).

2.3 Hrana in prehrana

Trenutno stanje na področju prehrane in hrane ni skladno s cilji, ki so si jih države članice Organizacije združenih narodov zadale v Agendi za trajnostni razvoj do leta 2030. Potrebne so spremembe prehranskih navad prebivalcev ter hitro ukrepanje vseh deležnikov vzdolž živilsko-prehranske oskrbovalne verige – vključno z vsakim in vsemi, ki hrano uživamo.

2.3.1 Vpliv trdih razvojnih trendov na kakovost prehranjevanja

Prestavljanje okvirov razmišljanja o prihodnjem razvoju prehranskih stilov in smernicah za njihovo uveljavitev je kompleksen proces. Na živilsko industrijo vplivajo različni dejavniki, kot so način pridelave in predelave hrane, poraba energije, navade potrošnikov in prehranski trendi. Posredni vpliv pa imajo tudi demografske spremembe, med katere prištevamo velikost in sestavo družin, zaposlenost žensk, staranje prebivalstva, rast dohodkov, zniževanje deleža izdatkov gospodinjstev za hrano in omejen čas potrošnikov za pripravo hrane in uživanje v njej. Posebno pozornost bo treba v prihodnosti nameniti zdravi prehrani, ki vsebuje manj sladkorja, soli, ter zmanjševanju količin embalaže in odpadkov hrane. Rast prebivalstva in klimatske spremembe narekujejo:

- uporabo naprednih tehnologij v pridelavi in predelavi hrane;
- spremembe v strukturi in delovanju agroživilskih trgov;
- spremembe v značilnostih mednarodne trgovine v agroživilstvu;
- spremembe v značilnostih povpraševanja/potrošniškega vedenja.

Za povečanje konkurenčnosti slovenskega agroživilskega sektorja je treba razviti primernejše in učinkovitejše tehnološke rešitve za proizvodnjo konkurenčnih in inovativnih živilskih proizvodov (Pahor in sod., 2019).

2.3.2 Vplivi izobraževanja na oblikovanje prehransko zrelih oseb

Za celovito kakovost in varnost hrane je potreben multidisciplinarni pristop k hitremu in učinkovitemu odziv v verigi oskrbe s hrano. Pri tem poudarjamo pomen subjektivnega razumevanja zdravstvenih in varnostnih vidikov, ki so sestavni del učinkovitega koncepta javnega zdravja. Za to potrebujemo

prehransko pismene in osebno zrele posameznike. Obvladovanje želenega in neželenega učinka tako formalnega kot neformalnega izobraževanja ter priložnostnega učenja na obravnavanem področju zahteva celovit pristop. Z vzpostavitvijo in izvajanjem načrtnega in nepretrganega vseživljenjskega prehranskega izobraževanja bi lahko pomembno prispevali h kakovostnemu prehranskemu znanju in zmožnosti poskrbeti za kakovostno in varno prehrano na ravni posameznika, gospodinjstva, skupnosti ali naroda, upoštevajoč nenehne spremembe v času (Ovca in sod., 2019).

2.3.3 Pasti zdravega prehranjevanja

Ključne pasti zdravega prehranjevanja so vezane na kompleksni termin »zdrava prehrana« in »zdravo prehranjevanje«, saj si ga danes marsikdo predstavlja po svoje in si ga tako tudi priroji. Živimo v dobi novih pristopov v oglaševanju, kar ima na to zelo velik vpliv. Tako so nam na voljo skoraj brezštevila priporočila in napotki o zdravem prehranjevanju, mnogokrat brez strokovne podlage, kar vnaša zmedo, dvom in negotovost v izbiro in zaupanje povprečnega potrošnika. V razvitih deželah težav z dostopnostjo hrane ni, se pa kot posledica neustrezne izbire pogosto intenzivno oglaševane hrane, neuravnoteženega prehranjevanja in prekomernega vnosa hrane slabša zdravstveno stanje prebivalstva. Z učinkovitim sistemom izobraževanja po celotni vertikali in zadostni podpori državnih institucij bi lahko preoblikovali obstoječe prehranjevalne navade, kar bi imelo dolgoročne pozitivne učinke tako za zdravje posameznika kot družbe (Ekart, 2019).

3 PORAJAJOČA SE VPRAŠANJA

Raziskave v svetu so dokazale, da lahko s primerno vodeno prehransko politiko izboljšamo zdravje ljudi. Ključne strategije, povezane z vladno politiko prehrane, so: lokalno zgrajeno okolje (za pridelavo hrane), izobraževanje prebivalstva (o zdravi prehrani in življenjskem slogu), aktivnosti, povezane s hrano v šolah, po šoli in v zgodnjem varstvu otrok, zdravstveni sistemi in aktivnosti promocije zdravja, standardi prehranske nabave, standardi kakovosti v industriji, standardi trženja hrane, označevanje na prodajnem mestu, skrb za človeške vire (delovno silo), programi pomoči v hrani, raziskave in inovacije ter davčne in druge spodbude. Pomembna je tudi koordinacija ukrepov države na ministrstvih, agencijah ter lokalni, nacionalni in mednarodni ravni.

Tovrstna gledanja, izkušnje, prakse in dileme so oblikovale koncept okrogle mize. Tako so bili udeleženci okrogle mize »**Vpliv politik na oblikovanje trendov preskrbe s hrano in prehranjevanjem**« in razpravljavci soočeni z naborom vprašanj, ki primerno ilustrira današnji čas na tem področju v državi Sloveniji.

- Katera so strateška izhodišča države Slovenije v povezavi s samooskrbo v Sloveniji?
- Državni zbor je leta 2015 sprejel Nacionalni program o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje do leta 2025 – DOBER TEK, SLOVENIJA, ki ga koordinira Ministrstvo za zdravje. Gre za medresorski dokument, ki povezuje različne politike za doseganje ciljev zdravega prehranjevanja in gibanja. Kakšni so učinki glede na postavljene cilje?
- Trdi se, da imamo v Sloveniji veliko načinov za zagotavljanje dostopa do zdrave in kakovostne prehrane v zgodnjem življenjskem obdobju, pa tudi prehrane mladih v šolah in študentov – pa vendar tega še nismo izkoristili v celoti. Zakaj ne gre hitreje in bolje?
- Za pravilno prehranjevanje je pomembno tudi izobraževanje o zdravi prehrani – kakšne so izobraževalne strategije na tem področju, komu v izobraževanju o prehrani posvečamo največ pozornosti, komu premalo in kakšni so problemi?
- Kaj prinaša novo strateško načrtovanje kmetijske politike? Kakšni morajo biti pristopi javnih politik?
- Ali ima država svojo strateško vizijo za pridelavo hrane, ki jo podpira na primer preko terciarnega izobraževanja, temeljnih in aplikativnih ter ciljanih projektov?
- Kako »razvojno in raziskovalno delo omogoča razvoj sistemov preskrbe s hrano in prehranjevanja in ali pomaga dosegati cilje zdravega prehranjevanja«? Kako to merimo?
- Učenje zdrave prehrane poteka v okviru občasnih ciljanih dogodkov, kot so zdrav zajtrk, zdrava malica in podobno. Kakšen je dejanski učinek in kako ga merimo? Ali bi bile potrebne stalne akcije za vse skupine prebivalstva? Bi bilo mogoče povezati in združiti različne resorje pri organizaciji ciljanih akcij, vezanih na prehrano?
- Ali je nujen strokovni dialog za večje doseganje družbenih ciljev? Evropska komisija v predlogu sprememb poudarja pomen strokovnega dialoga, realizirati pa ga

bodo morale države članice. Ali lahko to povežemo?

- Kakšno je medresorsko sodelovanje na področju prehranske politike in sodelovanje z drugimi deležniki v državi? Ali je omogočeno, da vse stroke, ki se jih dotika hrana in prehranjevanje, lahko skladno z svojo strokovno in znanstveno kompetenco enakovredno sodelujejo pri postavljanju, vodenju in udeležanju prvin hrane in prehranjevanja v državi?
- Ali je protokol obveščanja javnosti o hrani in prehrani na nivoju države primeren za današnji čas? Ali dosegajo standarde kakovosti industrija in mali proizvajalci vzdolž celotne živilsko-prehranske oskrbovalne verige, vključno s trženjem hrane v trgovinah in gostinstvu?
- Kaj počnemo na področju oglaševanja živil – zlasti tistih, ki jih štejemo v prehranskem smislu za manj ugodne ali celo neprimerne za zdravo prehrano?

Intenzivna razprava je predsedujoče in organizatorje spodbudila k oblikovanju celovitega pogleda na izpostavljeno problematiko današnjega časa in pripeljala do nekaterih zaključkov, ki sledijo. Poudariti je treba, da v tem informativnem zapisu ni možno podati vseh diskusij in njihovih odtenkov. Avtorji povzemajo samo najpomembnejše vsebine. Seveda so določene vsebine ostale v ozadju, kar pa ne pomeni, da bi morali nanje pozabiti pri nadaljnjem raziskovalnem, razvojnem in praktičnem delu v sodobni družbi.

4 ZAKLJUČKI

Iz razprav po predstavljenih predavanjih in okrogli mizi so nastali zaključki, ki povzemajo dejansko stanje in kažejo možne smeri reševanja problemov/izzivov vzdolž živilsko-prehranske oskrbovalne verige z namenom, da bodo koristno napotilo tako stroki kot politiki in drugim zainteresiranim. Iz težnje po tem, da bomo vedno boljši, lahko črpamo motivacijo za svoje nadaljnje delo in inovacije. Na obravnavanem področju je treba vse stroke enakovredno in skladno z njihovimi kompetencami vključevati v državne in druge institucije, ki imajo odločilen vpliv na razvoj in udeležanje tega področja v praksi.

Na področju zdravega prehranjevanja ima naša država strateški dokument, ki zavezuje k sodelovanju resorje, strokovnjake, nevladne organizacije, zasebni sektor in lokalne skupnosti. Samo s skupnim in usklajenim delovanjem pri izboljšanju prehranskih navad prebivalcev smo lahko uspešni pri reševanju številnih in kompleksnih izzivov, ki so bili izpostavljeni

na konferenci. Spreminjanje navad je tek na dolge proge s številnimi ovirami na poti k rezultatom.

Slovenija je z izvajanjem Nacionalnega programa že dosegla pomembne uspehe. Zgledno organiziran sistem organizirane zdrave prehrane v vrtcih in šolah, kjer Slovenija predstavlja primer dobre prakse za druge države, nadgrajujemo s spodbujanjem zajtrkovanja, pitja vode, brezplačnim razdeljevanjem sadja in zelenjave. Za zmanjšanje pritiska oglaševanja na otroke so bile izdelane prehranske smernice za zaščito otrok pred neprimernimi oglaševalskimi sporočili na TV. Zagotovili smo verodostojne informacije o prehrani na spletnem portalu in mobilno aplikacijo, ki prebivalcem pri nakupovanju omogoča lažje odločanje za zdrave izbire. Na področju prehrane se krepí preventivna vloga zdravstvenih domov za opolnomočenje prebivalcev. Z usklajenim delom zaznavamo tudi konkretne rezultate, ki se odražajo v postopnem zmanjševanju trenda naraščanja debelosti pri otrocih in mladostnikih, pogostejše zajtrkovanje ter uživanje več sadja in zelenjave. Še vedno pa debelost in z njo povezane kronične bolezni predstavljajo pomemben izziv, kjer je delo treba intenzivno nadaljevati.

Prevod znanstvenih spoznanj v inovacije, pomembne za potrošnika, zahtevajo razumevanje njegovega odnosa do hrane, prehrane ter zdravja. Boljše razumevanje potrošnikovega vedenja, povezanega s hrano, bo omogočilo učinkovit razvoj proizvodov in komunikacijskih strategij, s tem pa bo potrošnik lažje živel zdrav način življenja. To je vodilo pri oblikovanju inovativnega pristopa, ki se bo v živilsko-prehranski-oskrbovalni verigi sposoben učinkovito in hitro odzivati na spremembe v okolju in navadah ljudi. Vključil in poudaril naj bi pomen pretoka informacij in načinov informiranja slehernega dejavnika v verigi. Izpostavil naj bi vidike subjektivnega načina dojemljanja koncepta zdravja in varnosti, ki sta gradnika kakovosti življenja. Inovativnost pristopa je v kompleksni obravnavi vseh sistemov, ki so postavljeni za obvladovanje varnosti in kakovosti živil ter v njegovi skrbi za doseg končnega cilja – dobrega zdravja prebivalstva.

S takimi pristopi dejansko stopamo na naslednjo raven integralnega obvladovanja prehrane, ki temelji na človeku. Razumevanje vseh dejavnikov, ki vstopajo v dobro življenjsko prakso, še ni popolnoma dorečeno. Končno obliko bo dobilo sčasoma, saj nas novosti stalno postavljajo v novo razmerje do okolja in dejavnikov tveganja.

Toda prav ta neprestani novum zahteva, da se nekatere tradicionalne vrednote vključijo v sistem, dobijo trajnejšo vrednost in trajnejši način delovanja. Hitrost sprememb v življenju današnjega človeka je

neprimerljiva s stanjem pred stoletjem in tudi pred desetletjem. Ta eksponentnost sprememb narekuje potrebo po sistemu oz. modelu, ki ga razumemo kot dobro življenjsko prakso.

Tu velja poudariti, da gre v današnjem razvoju za prakso, ki združuje vidike zdravja, etike, dobrega počutja in življenjske filozofije. Kmetijsko-živilsko-prehranska oskrbovalna veriga pa v enem delu določa tiste kakovostne parametre življenja in zdravja, ki jih nobena družba in nobena država ne sme prepustiti stihiji lakomne ekonomije, ki je sistem vrednot življenja prikojila lastnemu kopitu. To nima ničesar skupnega z dolgoživostjo družbe kot celote.

5. EPILOG

Niz dogodkov v zaključnem delu je opredmetil glavne dejavnike razumevanja živil kot strateškega, zdravstvenega in kulturnega dejavnika naše družbe. Nedvoumno sporočilo dogodka je zdrava hrana kot eden od ključnih povezovalnih, strateških družbenih ciljev Slovenije v odnosu do človeka, ki se ponuja kot sinteza vseh nastopov na konferenci in okrogli mizi. Konkretno zavzemanje za zdravje otrok (celovita ponudba hrane v vrtcih in osnovnih šolah, pa tudi v srednjih šolah v času študija) pomeni, da odgovorno vlagamo v prihodnost. Zdrav državljan Republike Slovenije je velik kapital, ki bogati različna družbena, gospodarska, socialna in ostala področja v družbi sedanjosti. Pomembno je, da delujemo lokalno: v družini, šoli, tovarni, domovih za starejše in se ob tem zavedamo, da s tem delujemo tudi mednarodno in globalno.

Pred nami je izjemen izziv, da nahranimo lačne in prehransko neustrezno hranjene ter ozdravimo presite. Torej bodimo:

1. kritični,
2. pozitivno naravnani,
3. celoviti v razmišljanju,
4. celoviti v analizi,
5. celoviti v iskanju virov,
6. celoviti v ponujanju in hitri v izvajanju rešitev,
7. celoviti pri vzgoji naših otrok

Slovenska družba dozoreva in zdi se, da je na področju hrane in prehrane odprta za družbene in tehnološke inovacije. Oba segmenta sta pomembna, saj se ne izključujeta, temveč dopolnjujeta v vseh ključnih elementih, ki so nujni za dolgoživost družbe. Zelo jasno se kaže, da na tem področju v ospredje vstopa potreba po družbenopolitični inovaciji dejavnega sodelovanja med različnimi pristojnimi vladnimi resorji.

Novi trendi na področju živilstva in prehrane vzgajajo potrošnika k prehranski zrelosti in prehranski pismenosti, vendar samo ob pogoju, da je primerno izobražen in ozaveščen. To zahteva osebno zrelost posameznikov kot nujen temelj za razvoj prehransko zrelih oseb. Tu se prepletajo vloge staršev, vzgoje v družini, vrtca in šole do univerzitetnih ravni izobraževanja. Pomembna je tudi vloga medijev. Še vedno velja, da največ šteje šola z zgledom in dejanji.

Zahvala: Posebna zahvala je namenjena vsem predavateljem na konferenci ob 40-letnici obeleževanje svetovnega dneva hrane z naslovom *Hrana, prehrana, zdravje: z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote*. Njihova dela iz zbornika so citirana. Hvala sodelujočim pri organizaciji in izvedbi sekcij ter okrogle mize, ki pa niso utegnili pripevati h končnemu zapisu tega sporočila: dr. A. Kirbiš, dr. R. Pandel Mikuš in dr. A. Pivec.

LITERATURA

1. Raspor, P. The European declaration on food, technology and nutrition: editorial. *Acta aliment.* (Bp.) 2009; 38(1): 3–7.
2. Codex Alimentarius, 2019. Pridobljeno 30. 5. 2019 s spletne strani: <http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/en/>.
3. Raspor, P. Faces of foods on the world of food systems. *Acta aliment* 2006; 35(3): 247–49.
4. Raspor, P., Baša, L. Razvojna iniciativa 2003 in 2008: Evropski deklaraciji o mikrobiologiji ter hrani, tehnologijah in prehrani. V: Raspor, Peter, Paš, M. (ur.). *Biotehnologija in mikrobiologija za znanje in napredek*, Pomen biotehnologije in mikrobiologije za prihodnost, Ljubljana, 27. in 28. september 2012, Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Oddelek za živilstvo, Katedra za biotehnologijo, mikrobiologijo in varnost živil. 2012, str. 149–58.
5. Raspor, P., Jevšnik, M., Ovca, A., Cej, M. Ali je Vodnik lahko še vedno vodnik v prehrani? V: RASPOR, Peter (ur.). *Hrana, prehrana, zdravje : z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote : [večavtorska monografija]*. Ljubljana: Mednarodni inštitut ECPD za trajnostni razvoj, prostorsko načrtovanje in okoljske študije. 2019, str. 7–20.
6. Jevšnik, M., Raspor, P. Vplivi mehkih razvojnih trendov na varnost prehranjevanja. V: Raspor, Peter (ur.). *Hrana, prehrana, zdravje : z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote : [večavtorska monografija]*. Ljubljana: Mednarodni inštitut ECPD za trajnostni razvoj, prostorsko načrtovanje in okoljske študije. 2019, str. 74–85.
7. Ovca, A., Kostanjevec, S., Raspor, P. Vplivi izobraževanja na oblikovanje prehransko zrelih oseb. V: Raspor, Peter (ur.). *Hrana, prehrana, zdravje : z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote : [večavtorska monografija]*. Ljubljana: Mednarodni inštitut ECPD za trajnostni razvoj, prostorsko načrtovanje in okoljske študije. 2019, str. 109–121.
8. Ekart, K., Pasti zdravega prehranjevanja razvitih in nerazvitih držav. V: Raspor, Peter (ur.). *Hrana, prehrana, zdravje : z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote : [večavtorska monografija]*. Ljubljana: Mednarodni inštitut ECPD za trajnostni razvoj, prostorsko načrtovanje in okoljske študije. 2019, str. 121–135.
9. Pahor, B., Cenčič, L., Kokolj Prošek, J., Gosenc, M. Vpliv trdih razvojnih trendov na kakovost prehranjevanja. V: Raspor, Peter (ur.). *Hrana, prehrana, zdravje : z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote : [večavtorska monografija]*. Ljubljana: Mednarodni inštitut ECPD za trajnostni razvoj, prostorsko načrtovanje in okoljske študije. 2019, str. 97–109.
10. Vukosavljevič, B. Vplivi sodobnih pogledov v zagotavljanju varnosti pri oskrbi s hrano. V: Raspor, Peter (ur.). *Hrana, prehrana, zdravje : z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote : [večavtorska monografija]*. Ljubljana: Mednarodni inštitut ECPD za trajnostni razvoj, prostorsko načrtovanje in okoljske študije. 2019, str. 87–95.
11. Mičović, E., Izzivi zavajajoče komunikacije s potrošniki. V: Raspor, Peter (ur.). *Hrana, prehrana, zdravje : z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote : [večavtorska monografija]*. Ljubljana: Mednarodni inštitut ECPD za trajnostni razvoj, prostorsko načrtovanje in okoljske študije. 2019, str. 61–73.
12. Raspor, A., Prednosti in slabosti v načinih oskrbe potrošnikov s hrano. V: Raspor, Peter (ur.). *Hrana, prehrana, zdravje : z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote : [večavtorska monografija]*. Ljubljana: Mednarodni inštitut ECPD za trajnostni razvoj, prostorsko načrtovanje in okoljske študije. 2019, str. 37–59.
13. Podgoršek, J., Kvas Majer, T., Prehrana in samooskrba – svet in Slovenija. V: RASPOR, Peter (ur.). *Hrana, prehrana, zdravje : z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote : [večavtorska monografija]*. Ljubljana: Mednarodni inštitut ECPD za trajnostni razvoj, prostorsko načrtovanje in okoljske študije. 2019, str. 21–37.